

HUMANIŠKAS AUKL JIMAS – TIK VILTIS?

Arnoldas Willnatis

(Vokietija)

žanga

Ar tur t b ti pabr žiama humaniškumo motyvacija, tikslas ar aukl jimo metodus, nes pavadinimas „humaniškas aukl jimas“ tur t apimti visus tris aspektus. Ar šis savaiame suprantamas humaniškumas vis d lto tur t reikšti vien tik vilt ? Ar lietuvi aukl jimo sistema nehumaniška?

Tod l šio straipsnio pavadinim b t galima traktuoti kaip išš k . Autorius tikisi tolerantiško skaitytojo, kuriam gal t išd styti išties labai svarbias tezes, kai kam galin ias pasirodyti nepriimtinas. Turb t verta rizikuoti, nes kalbama apie labai svarb dalyk – m s ateit .

1. Pagrindini s vok apibr žimas

Humaniškumas. Lotyn kalbos žodžio „humanitas“ reikšm („žmoniškumas“) tikriausiai visiems žinoma, bet kur gi išryšk ja žmoniškumas, skiriantis mus, pavyzdžiui, nuo gyv n ? Tai – *laisv* . T kstantis tos pa ios r šies paukš i dar t kstant met suks tokius pa ius lizdus, nes j gyvenimo programa fiksuota. Jiems n ra nei g rio, nei blogio, jie gyvena taip kaip ir turi gyventi. Jiems negalioja jokie išor s d sniai, tad jie nedaro joki nusižengim . Tai – fiksuoto standartinio elgesio, ribotos individuali poelgi *laisv s* „pusautoma iai“. Žmogus gyvena visiškai kitaip. Nors jis taip pat n ra visiškai laisvas ir yra pavaldus nat raliems gyvenimo d sniams, ta iau jo apsisprendimo galimyb s nepalyginti platesn s. Jis paprastai susiduria su statymais, gali j šiek tiek arba labai s žiningai paisyti arba ir visiškai juos neatsižvelgti. Tuomet kyla kalt s jausmas, ir žmogus pradeda nebesusidoroti su savo užduotimis. statymas – tai tik raginimas, elgesio rekomendacija. Žmogus nuolat gali rinktis – „už“ ar „prieš“, jis yra laisvas, beveik visiškai laisvas. Jei tik nori, jis žingsnis po žingsnio gali išsivaduoti net iš negatyviausios takos, patirtos vaikyst je. Niekas neprivalo vis gyvenim gyventi blogai, tod l kiekvienas privalo atsakyti už savo sprendim padarinius tiek kiek jis yra laisvas. Gyvenimas m s planetoje randa bet kokio elgesio tinkam atsak . Galime nuodyti or , vanden , dirvožem ir sulaukti tinkamo atsako – tai ne problema, nes gyvename puikioje sistemoje, kuri atitinkamai reaguoja kiekvien elges . Tai yra mokymosi sistema, kurios tikslas – savanoriškas tiesos pripažinimas. Pripažindami mes tapsime vis humaniškesni ir suvoksime, kod l nehumaniškumas yra kvailas, naivus, pagaliau visiškai neperspektyvus. M s „globali mokykla“ yra humaniškumo mokykla.

Tokia *laisv* sukuria m s elgesio pagrind ir prielaidas. O kaip elgtis „humaniškai“? ia reik t vesti antr j kertin s vok – *solidarumas*. Kiekvienas žmogus šioje žem je turi teis gyventi, užsitikrinti egzistencij . Be maisto, drabuži , šiltos pastog s ir išsilavinimo ne manoma ilgai tvirti. Šios „egzistencin s žmogaus teis s“ neturi joki apribojim , taigi b tinos kiekvienam žmogui. Žmogaus apsauga yra dvipus – kaip kad lazda turi du galus: viena vertus, mus saugo aplinkiniai žmon s, kita vertus, jie patys yra saugomi. Jei kažkur m s šeimose, m s darbo vietose, valstyb je ar net visame pasaulyje tokia egzistencin žmogaus teis n ra užtikrinta, belieka atsikratyti savo negatyvaus ir griaunamo elgesio ir aktyviai pad ti tam, kam reikia pagalbos, – štai k reiškia solidarumas, globalus pagrindini gyvenimo s lyg užtikrinimas. Gyv n pasaulyje silpnieji yra išstumiami, neb dami d lto kalti, o žmoni pasaulyje silpniesiems reikia pad ti, jei norima išvengti kalt s. *Taigi humaniškumas reiškia solidariai gyvendinam laisv* .

Aukl jimas. Vokiečių kalbos žodis „aukl jimas“ (vok. *Erziehung*) turi kažką bendra su medžiuginimu (vok. *ziehen* – (iš)auginti). Lotynų kalbos žodis *educare* (išauginti), kur tiesiogiai per m angl kalba (*educate* – auklėti), pagrįstas tuo pačiu prasminiu ryšiu. Jis užsimenama ir apie nelyg valdžios pasidalijimą, nes auklėjimas yra visiškai priklausomas nuo auklėtojo metodų. Kalbama apie tipiną apsaugos ir solidarumo ryšį, nes vaikas negali „augti“ be suaugusiojo pagalbos – „neturintis šiamas, nelaistomas ir negenimas“ jis „nudžiūti“. Vienas iš nedaugelio vokiečių kalbos žodžių, kur tiesiogiai per m angl kalba, yra itin vaizdingas žodis *Kindergarten* (vaikų darželis). Toks visiškai nelygus valdžios pasidalijimas tarp „sodininko“ ir „medelio“ – tai yra auklėtojo ir vaiko – reikalauja griežtos „sodininko“ savikontrolės, kad jo atsakomybei patiktų „medelio“ nesugadinti nereali tikslai, netinkami metodai arba nepagrįsti motyvai. Maži, ploni, o kartais net ir dideli medžiai gali visai neduoti vaisių. Tačiau auklėjimo pastangos tikslas yra išauginti saldžius ir sveikus vaisius derliu. Humaniškumo vaisiai iš solidarumui patiriamos laisvės yra tokie brangūs ir skanūs, jog turėtume daryti viską, kad tik juos sunokintume. Juk taip nulemiame savo pačių ateitį. Kada nors pasensime, busime ligoti, palieję ir tik šiuo solidarumui savo vaikų pagalbos. Ar jie tada neklausys už tai, kad sunaudosime didelį dalį mokesčių pinigų, ar gerbs ir noriai padengs visas išlaidas – vis dar dkingai šypsodamiesi ir rodydami mums anksčiau pavyzdį? Auklėjimas yra ateities formavimas, o geras auklėjimas – ateities užtikrinimas. Vargu ar pavyktų rasti dar svarbesnį užduotį. *Taigi auklėjimas reiškia „tarnavimą vaikui“, kurio tikslas – humaniškas elgesys.*

2. Loginis pagrindas

Analizuojant kompleksines temas, visuomet tikslinga vadovautis tokio loginio trejeto principu: **Filosofija** ® **Etika** ® **Praktika**.

Vadovaudamasi šiuo trijų dimensijų modelių FEP, **filosofija** (senovės graikų *philosophia*, „išminties meilė“ arba „problemų sprendimo meilė“) kelia esminius klausimus: iš kur mes atėjome, kodėl gyvename, kur einame? Ji apibrėžia mūsų elgesio kilmę, jį pateisina ir visų pirma apibūdina mūsų elgesio tikslą, šitaip nurodydama visų mūsų veiksmų kryptį, kad ir kokios užmojais turėtume. **Etika** atsako klausimui, kuo turime daryti, kad priartėtume prie tikslo. Ji siūlo dvi matmenis kelių žemėlapių, kuriuo galime vadovautis, priimdami sprendimus svarbiose kasdienio gyvenimo kryžkelėse. Bet tik **praktikos** dėka galime judėti link trejosios erdvės dimensijos tikslo. Toji dimensija viską ir nulemia, o visa kita yra teorinis pasirengimas.

Reikėtų paaiškinti, kad išvengtume nesusipratimų: **religijos** vaidmuo šioje trejeto sistemoje visiškai nėra pagrindinis, o tik sistemingai susieja tam tikrą filosofijos sritį su tam tikra etikos sritimi. Taigi religija yra „religinė filosofinė etika“, klausimus „iš kur?“ ir „kur link?“ traukianti transcendencijai ir daranti atitinkamas išvadas. Specifinį jos kalbą galima vartoti arba jos nevertoti – tai neturi jokios reikšmės. FEP modelio trejeto sistemos visumai tai neturi jokios takos.

Kruopščiai analizei reikia atskirai nagrinėti visas tris FEP modelio pakopas. Pirmiausiai turi būti aptariami idealistiniai tikslai, visiškai nepaisant numanomų galimybių juos pasiekti. Kartojame: pradeda labai ilgą kelią, net ir mažiausiam žingsniui reikia krypties, nesvarbu, koks atstumas iki tikslo. Šiuo požiūriu „realistai“, nemąstantys užsiimti „utopijomis“, tampa „svajotojais“ nerealistais, nes labai tikėtina, kad jie pasirinktų neteisingą kryptį. Pažvelgus atgal, dažnai paaiškėja, kad tariama apylanka būtų buvusi trumpiausias kelias tikslui, kadangi iš pažiūros tiesiausiame kelyje kartais staiga iškyla neveikiamas kliūvis. Tikrieji realistai privalo iš pat pradžių utopiškai teoretizuoti ir su moningai nesiimti vertinti gyvendinimo galimybių. Kitaip nepavyks teisingai pasirinkti krypties.

Apibr žus tolim j tiksl , galima leistis ieškoti keli , artinan i prie to tikslo. Etika pateikia mums senov s graik „ethos“ („papatyt“), tai yra elgesio rekomendacijos, žem lap , kuriame galima rasti savo buvimo viet , tinkamai vertinti kryžkeles ir nustatyti alternatyvius kelius. Etika yra teorinis konsultacinis darbas, kur dirbant reikia nuolat stengtis joku b du nevaržyti laisvos kliento valios.

Iki šiol vis dar nepajud ta iš vietos, mat tik praktinis darbas rodo m s gyvenimo humaniškumo kokyb . Be praktikos visas ligšiolinis darbas b t beprasmis ir bevertis. Humanistikum skatina tik solidarus elgesys. Taip pat n ra jokio „praktikos pakaitalo“, galin io apsiriboti filosofiniais ir etiniais apm stymais. „Grynasis moksliskumas“ yra „antihumanistikas“, tai tik brangaus laiko ir energijos švaistymas. Gal gale nuo šio senov s graik „praktike“, t. y. tikrojo elgesio, viskas ir priklauso. Savaimė aišku, kad esti žmoni , labiau linkusi teorij , ir žmoni , kuriems artimesn praktika. Ta iau jie priklausomi vieni nuo kit , ir kiekvienam tenka atsižvelgti – galimas daiktas, nem gstatm – varžov . Teorijos ir praktikos santykis 50:50 b t idealus, bet santykis 70:30 (teoretizuojantis praktikas) arba 30:70 (praktikuojantis teoretikas) taip pat dar leistinas. Ta iau dar didesn kurios nors pus s persvara kelia gr sm humanistikumui. Niekada nereik t pamiršti ir štai ko: teorija pateisinama tik kai jos tikslas – palengvinti ir patobulinti praktik . Žmogus, turintis aukšt j išsilavinim , tur t jaustis es s „praktiko tarnas“, o praktikas privalo suvokti, jog tik jo darbas rodo pavyzd teoretikui ir pateisina jo darb . Tuomet tai, kad Šventojo rašto raginimas „Tarnaukite vienas kitam“ yra aiškinamas kaip „praktikos labai ir per praktik “, nebeatrodys vien tušti religiniai, romantiški arba naiv s postringavimai. Anaip tol, tai atrodys logiška, realu ir b tina. Kam tai sukelia šypsena , tas dar ne iki galo suprato. Trij dimensij FEP model galima taikyti mums visiems, jis mus paver ia „globaliais broliais ir seserimis“ kelyje bendr tiksl .

3. Filosofin aukl jimo dimensija

Kod l mums b tinai reikia aukl ti, kuo remdamiesi pateisiname tai, kad suvaržome vaik laisv ? Iš kur kil tie vaikai, ar jie jau iš anksto kažkaip paženklinti? Kur mums vesti mažuosius globalius brolius ir seseris ir ar mums aiški m s misija? Prieš svarstant šiuos klausimus, pirmiausiai reik t terpti vien esmin pastab .

M s m stymas yra **aksiominis**, jis remiasi sitikinimais, kuri dažniausiai niekada negalime pagr sti. Iš ia plaukia štai kas: kiekvienas filosofinis gin as yra juokingas. Jo metu galima tik informuoti, kaip atsirado m s sitikinimai, stengtis šiuos sitikinius logiškai susieti, o paskui visiškai atsiduoti kritikai. sitikinius galima tik pateikti kaip tikimus, bet niekuomet negalima j rodyti. Kiekviena prasminga filosofin diskusija tegali b ti bendras konstruktyvus ieškojimas argument , kurie rodyt , ar išd stytas teiginys logiškai išplaukia iš prieš tai pateikto esminio sitikinimo. Aksioma, t. y. esminis sitikimas, yra nediskutuotina. Visi mes „pakib “ ant savo sp liojim . Gal Dievas yra – o gal ir ne. M s planetoje vyksta inkarnacijos – o gal ir ne. Yra Anapus pasaulis – o gal ir ne. Net tvirtai kuo nors sitikinus, visada reikia pripažinti, kad kažkur gali egzistuoti ir kita galimyb . B ti ne iki galo sitikinusiam – sveika, nes tas netikrumas apsaugo mus nuo perd to karš io, vis gr žina visiems bendr laikin j žmogišk pasaul , taip užtikrindamas visuotin taik . Karingi pasaulio gerintojai yra naivuoliai. Jie vis dar nesupranta, kad žmogaus m stymui iš principo b dingas neužtikrintumas, o vis pirma nesuvokia, jog jis kyla iš teigiam tiksl . Šis nuolat ver iantis m styti netikrumas – vienas iš pagrindini m s globalios mokyklos rams i , kadangi per didelis pasitik jimas savimi silpnina nor mokytis.

Po šios „taikdariškos“ pastabos galb t paaišk s, kod l apsiribojama asmenini aksiom perteikimu. Menk žini ir nepakakt , diskutuojant apie vairiausias filosofines alternatyvas. Š

darb tenka palikti specialistams, ir aš mielai tai darau. Bet ar id jos ir pavyzdžiai iš viso to išplaukia logiškai: š klausim stengiamasi atsakyti s moningai ir labai nuosekliai.

Iš kur mes at jome? Aš tikiu, kad m s sielos egzistavo dar prieš mums gimstant. Tikrasis m s gyvenimas prasideda ne gimimu šioje žem je, mes ia tik sik nijame, m s k nas – tik laikina buvein . Nenor damas sukurti pernelyg didel s prarajos tarp skirting nuomoni , ia nesiimsiu d styti, kaip suvokiu skirting m s b ties kilm (iš kit planet , iš gamtos pasaulio ar iš transcendencijos), pagaliau bendr kilm s aiškinim – kilim iš suasmeninto Dievo–K r jo. Tik nor iau pasakyti, kad, galimas daiktas, m s sieloms milijonai met , m s vaikai galb t senesni už mus pa ius, o m s ateitis – berib . Dar prieš egzistuodami šioje planetoje, mes priimdavome kažkokius sprendimus, s kmingai veikdavome kažkokias užduotis arba nepaj gdavome j atlikti. Š pasaul mes atsinešame pa i pasirinkt arba mums paskirt „darbo užduot“, ir kada nors šios priešistor s šviesoje gal sime vertinti savo žemišk j veikl . Šiuo atžvilgiu visi esame broliai ir seserys. Kiekviena išpuikimo apraiška – rasizmas, suk iavimas, silpnescniojo išnaudojimas ar niekinimas – yra naivi. Puikyb pamiřta, o gal nepastebi m s sielos „prieřegzistencijos“ ir vis su ja susijusi padarini . Taigi ař tikiu m s neřemiřk ja kilme, kuri visiřkai suniveliuoja visus m s řemiřkuosius skirtumus ir hierarchij . Ties sakant, netur t b ti joki skirtum , nes iš ties visi esame broliai ir seserys. Nuolankumas ar valdingumas rodo tik m s pa i silpnum .

Kod l mes gyvename? Be individuali mokymo tiksl , kylan i iš „prieřegzistencinio elgesio“, keliamas didysis visuotinis mokymosi tikslas – solidarumas, arba, kaip j vadina religin kalba, „meil artimui“. ia v lgi nor iau nesukelti pernelyg dideli nuomoni skirtum , o tik atkreipti d mes savo sitikim , jog yra asmeninis Dievas, kuriam visi mes esame jo vaikai (vieni daugiau, kiti mažiau nuo Jo nutol). Jis myli mus visus ir iš m s taip pat laukia meil s ir supratimo. Planetos Žem s vaidmuo yra ypatingas, nes tik ia, mokydamiesi tikrai myl ti Diev ir savo artim , galime išsikovoti galimyb gyventi Anapus, Dievo artumoje. Mes gyvename tam, kad išmoktume myl ti. Jei geriau suprastume gyvenimo šioje žem je ypatingum ir svarb , kiekvien dien pragyventume visiřkai susikoncentrav ties šiuo trumpu, bet sunkiu ir nepaprastai reikřmingu uždaviniu. Mes pařiurptume, suřinoj , kiek m s „dar neřemiřk broli ir seser “ laukia galimyb s ia inkarnuotis. Kiekviena diena žem je yra svarbesn nei t kstantis met tokios prieřegzistencijos. Mes apsupti pagalbinink ir prieřinink iš Anapus, kurie daro mums galing poveik , priklausant nuo m s pa i elgesio. Kiekvienas řmogaus sprendimas atidřiai sekamas visatoje. Mes gyvename didřiojoje řemiřk vyki scenoje, kuriai viskas buvo rengiama milijonus met trunkan io proceso metu. Mes esame Dievo didyb s sukurto jo vaik paklyd li susigr řinimo proceso centre. Jis tai padar sukurdamas visuotin ir tobulai veikian i mokykl , kur mes privalome išmokti meil s Dievui ir savo artimui, kuri visk nulemia gyvenime Anapus, – tam mes ir gyvename.

Kur mes einame? Tai priklauso nuo m s řemiřkojo suvokimo ir sprendim . Ar mes supratome savo užduot – tapti savo k niřk poreiki řeimininkais, kad gal tume atsiverti vidin ms dvasin ms takoms, ir ar bandome atitinkamai gyventi? Pjausime tai, k pas jome, ir automatiřkai gausime tai, ko nor jome. „Postegzistencijoje“ Anapus aukl jimas t siasi, ir blog paskat vedamiems řmon ms jis tol teiks j trokřtam dalyk pertekli , kol jie prareg s ir savo noru to išsiřad s. Tiesa, mokymasis Anapus trunka kur kas ilgiau, nes to „pagreitinto laiko fenomeno“, kuris gyvuoja šioje žem je, be galo stipriai lemiamas j g iš Anapus, ten nebebus. Taigi mes at jome iš mokymosi, gyvename ia, kad mokytum m s, ir amřinai mokysim s toliau. Ta iau vis m s tikslas yra vienas: gyvenimas su Dievu, m s T vu. Iš jo mes at jome, d l jo gyvename ir pas j išeisime. Štai ir visa paprasta tiesa.

Kam nepatinka m styti řiais klausimais ir apie juos kalb ti, tas tegu ir nesistengia praskleisti řios transcendentin s uždangos, mat t pa i išvad jis padarys paprastos kasdienio gyvenimo

logikos dėka: visi mes turime gyventi solidariai, nes egzistencinis žmogaus teisės yra be išlygų, ir kiekvienas turi teisę užtikrintas esmines gyvenimo sąlygas. Mes gyvename, kad būtume humaniški. Kiekviena žmogaus veikla turi atitikti solidarumo mastus. Pakanka paprastos kasdienio gyvenimo taisyklės: *visuomet elkis taip, kaip norėtum, kad kiti su tavimi elgtųsi.* Iš šia logiškai išplaukia visa etika. Vis dėlto pirmiausiai sukonkretinkime aukštesniais auklėjimo tikslais – solidarum – pirmojoje pakopoje.

Auklėjimo vaisius „humaniškumas“, panašiai kaip apelsinas, susideda iš atskirų dalių, bet jos gali augti tik drauge. Kas būtų geriausia vaikui? Jis, jau būdamas suaugęs, turėtų pasirinkti solidarų gyvenimo būdą ir jausti jo teikiamą džiaugsmą. Tačiau tam reikia tam tikrų sąsąsų ir sąlygų. Norėčiau išskirti septynis asmenybės sandaros aspektus:

Saviklioja. Jie lemia jau ankstyvoje vaikystėje patiriamas jausmas, kad esi be lygiškai priimamas. Vaikas žino: net jei tu kartais pabara arba užploja man per užpakaliuką, jie vis tiek mane myli ir niekada manęs niekam neatiduos. Pasitikintis savimi vaikas tuve meilės laiko savaimė suprantam, nes niekada ir nebuvo kitaip. Jam akivaizdu, kad jis yra vertas meilės. Tai teikia ramybę ir pasitikėjimą savimi – suvokiama savoji vertė. Dėl to vėliau, kilus konfliktui, galima net rizikuoti prarasti turimus draugus, nes tai nekeltų egzistencinio baimės, žmogus nesijauia nuo jų priklausomas. Jis jaučia vidinį ramybę: bus dar ir kitas draugas, nes juk esu vertas būti mylimas.

Patikimumas. Žmogus užsitarnauja aplinkini pasitikėjimą tuomet, kai sako tai, ką galvoja, ir stengiasi daryti tai, ką sako. Patikimumo pagrindas yra saviklioja – tik ji teikia drąsos būtinumą žiningam ir visuomet pasirengusiam rizikuoti vardan žiningumo.

Tolerancija. Kuris, net turėdamas tvirtus sitikinimus, suvokia, kad vis dėlto gali egzistuoti ir alternatyvi nuomonė, tas gali taikytis su kitomis nuomonėmis ir jas toleruoti. Pasitikėjimas savimi leidžia gyventi tarp kitokių žmonių, nesukeldamas nevisavertiškumo jausmo, o patikimumas skatina kiekvienam būtinai kitų žmonių toleranciją.

Siekimas realizuoti save. Siekimas gyvendinti savo koncepcijas, kurios rodo kuriančiąją charakterį, yra tarsi vidinis krumpliaratis, susiejantis tris jau aptartas prielaidas – saviklioja, patikimumą ir toleranciją – su trimis kitomis, išorei skirtomis būdo savybėmis. Jeigu žmogaus gyvenimo realybė vis labiau dera su jo gyvenimo koncepcija, vadinasi, jis realizavo save, gyvendino savo asmenybę. Šis praktinio teorinio sampratos gyvendinimo siekis yra vidinis ryšys su egzistencijos šioje žemėje prasme.

Gebimas jimas analizuoti. Prieš atliekant kiekvieną veiksmą, ištiriamos jo sąlygos. Žmogaus žvilgsnis nukreipia šalinimo išankstinis nuostatos, tempo jo paties baimė, varžo perdėtą uolumą. Gerai analizei reikia tvirto charakterio, kad žmogus galėtų tikroviškai apibrėžti savo požiūrį. Tik tuomet kryptis bus pasirenkama prasmingai ir skaidriai.

Gebimas kurti koncepciją. Šios savybės gali būti traktuojamos kaip „kuriškas“, „sugebėjimas spręsti problemas“, tai yra „kuris talentas“. Tolesnė išorinė veikla ją gauna konkrečias vidines formas. Senas žodis „išmintis“ – taip pat neatsiejamas nuo šio konteksto. Žinojimas jokia būdu negali būti tapatinamas su išmintimi, jis yra tarsi gydytojo diagnozė arba analizė, sukurianti kuo išmintingesnio gydymo prielaidas. Išsišakojusi prielaidų grandinė ištraukia realius problemų šalinimo planus.

Kolektyviškumas. Tai grupinis voka, apibūdinanti paskutinio veiksmingo solidarumo prielaidų pakopą. Dirbant drauge su kitais, turi būti visos lygos kritikai, tačiau kritikuojamam reikia neišeiti iš problemos ribų ir išlaikyti pakantumą kritikuojamam žmogui. Tuomet kritika bus konstruktyvi. Tik pasirengus kompromisui – tai galbūt nedidelis, bet vis dėlto teisingai nukreiptas žingsnis – galima pasiekti sutarimą. Tačiau kartais konfliktas neišvengiamas, tada reikia arba prasimušti, arba pripažinti savo neteisumą ir nusileisti. Visa tai nusako kolektyviškumas. Be sugebėjimo kritikuoti, pasiekti sutarimą, prasimušti ir pripažinti, ne manoma veiksmingai vadovauti jokiai žmonių grupei. Iš šia kyla tipinis vadovavimo klaidos ekonomikoje,

politikoje, net šeimoje. Visi kažkada buvome vaikai – dar tada mes buvome arba sugadinti, arba tinkamai parengti gyvenimui. Vadinas, geras aukl jimas yra vis m s geresn s ateities pamatas. Šie septyni filosofiškaai pagr sti aukl jimo tikslai sudaro humaniškumo vidaus strukt r , tai asmenin s m s ind lio gyvenimo šioje planetoje sužmoginim prielaidos; aukl jimo kasdienyb je šie tikslai yra lyg etalonai, pagal kuriuos galime išmatuoti savo aukl jimo metod kokyb .

Pagal šiuos etalonus aukl jimo sistem humaniškumo kokyb gali b ti nustatyta ir žvelgiant atgal iš laiko nuotolio. Vienas vokie i studentas iš Drezdeno, kurio specialyb – socialinis darbas, tuo užsi m jau 1997 m. pabaigoje: jis tyrin jo Vilniaus pedagogini staig aukl jimo principus. Tam tikslui reikia sudaryti reikalavim s raš , kurio pavyzdys gal t b ti anks iau aprašytas „humaniškumo apelsinas“. Šitaip kiekvienam aspektui gali b ti skiriami keli klausimai, o atsakymus galima suskirstyti pakopomis pagal vertinim skal : (-2 „visiškai ne“, -1 „ne“, 0 „iš dalies taip, iš dalies ne“, +1 „taip“, +2 „labai“).

Pabaigoje pateikiamas skai iais išreikštas vidurkis, rod s mokymo staigos humaniškumo kokyb . Tokiu b du tyrimai gali vertinti pažymiais mokymo staigas ir tuo pat metu parengti orientyrus ši srit reguliuojantiems statymams. Tai atveria nuostabi galimybi studijuojantiems socialinius mokslus. Dabar viena vokie socialin s pedagogikos student Koblence rašo kit diplomin darb , kuriame ji, be kita ko, naudoja psichoanalitinius metodus, pavyzdžiui, piešim („Mano medis“) ir spontaniškas reakcijas pateiktus piešinius („Kaip toliau klostysis ši istorija?“). Bet taikant ir tokias priemones, galima išskirti skai iais vertinamas pakopas, o pabaigoje pateikti apibendrinam j vertinim . Kokia Lietuvos valstybin se ir priva iose mokymo staigose vyraujan io aukl jimo kokyb ? Tegul tyr jai naudoja kuo vairesnius metodus: interviu, pranešimus, spontaniškas reakcijas, vizualizavim , vaizdo rašus ar nuolatin tiriamojo steb jim ! Juk reikia sužinoti atsakym egzistencin s svarbos klausim : ar esame tinkamai pasireng atei iai?

4. Etin aukl jimo dimensija

Kam reikalingas miesto planas ar keli žem lapis? Jei, pri jus sankryž , n vienas alternatyvus kelias neveda tiesiai norima kryptimi, pagalb pasitelkiame žem lap . Kaip grei iausiai arba patogiausiai pasiekti tiksl ? Etika si lo „patarimus keliaujantiems“. Kokie b dai, kokios priemon s aukl jimo staigoje labiausiai tinka, siekiant didžiojo tikslo – pad ti vaikams išsiugdyti teigiamas b do savybes? Taip galima logiškai analizuoti mokymo staigos humaniškumo kokyb ir j vertinti. Visiškai nepretenduodami tobulum , toliau išd stytuose skyreliuose šiuo poži riu nušviesime grynai praktinius kasdienio aukl jamojo darbo požymius.

Saviklioia. Jau dirbant su mažais vaikais, pradedamos rinktis svarbiausios kryptys. Pasikliauti savimi (t. y. saviklioia) nereiškia pasikliauti mumis, saviklioia atsiranda tik suvokus sav j individualum , tik tada, kai suaugusieji vertina individual vaik elges . Taigi pernelyg didelio konformizmo reikia vengti. Ar b tina susodinti iškart vis b r vaiku i ant eile sustatyt puoduk , kad jie atlikt gamtos reikalus, ir laukti, kol galiausiai virškinimas duos norim rezultat ? Tuomet, tiesa, nebereik s skalbti vystykl ar pirkti sauskelni . O ir darbuotojos nesupyks, jei joms bus mažiau valyti. Bet ar lavinami pagrindiniai mažo vaiko individual s poj iai, jei jis ant puoduko s di nejausdamas poreikio, o vien tod l, kad visi s di? Kod l nepabandžius vis raginti vaik savarankiškai daryti „a-a“ ir susitaikyti su tuo, kad teks j prausti? Kam šiuo atveju teikti pirmenyb : konformizmui, kuris patogesnis suaugusiems, ar individualumui, kuris malonesnis vaikams? Tai, kaip aukl jimo staigoje organizuojamas maž vaik gamtos reikal atlikimas, vis pirma nušvie ia jos aukl jimo motyvus.

Toliau paanalizuokime valgymo pro ius. Ar viskas patiekiami porcijomis, ar vaikai gali pasirinkti? Klausimo „kiek ir ko aš noriu šiandien?“ sprendimas formuoja individualyb s

pagrindus. Tai, kad visi valgo kartu, organizaciniais sumetimais galbūt tikslinga, bet ar vaikams leidžiama šiek tiek užkūsti tarp nustatytą valgymo valandą? Ar ant stalo visada padėti kšt duonos ir šotlis vandens?

Dabar apžūrime vaiko miegamąjį. Ten stovi tik daug lovėlių ir daugiau nieko nėra ar dar yra ir drabužių spintelė, žaislai, staliukas ir atitvertas kampelis, kur galima pabūti vienam? Vaikas pats pasikloja lovę ar tai sutartinai atlieka personalas? Ar vaikui paliekama kokia nors jam vienam priklausanti teritorija, kurioje jis gali tvarkytis kaip tinkamas? Ar, parodžius kurio nors kambario nuotrauką, kitiems vaikams iš karto tampa aišku, kas jame gyvena? Pažvelgiant trumpiausią analizę visai pakaktų apsilankyti auklėjimo staigos miegamuosiuose, ir jos rezultatai veikiausiai nesiskirtų nuo išsamaus tyrimo rezultatų.

Apranga taip pat turi labai didelę reikšmę vaiko savimonei. Drabužiai vaikams paprasčiausiai paskiriami ar vaikai gali juos rinktis pagal spalvą ir pasiuvimą arba bent jau atsakyti nepatikusio drabužio? vaiko skoniui atsižvelgiama ar jis tiesiog ignoruojamas, o gal net demonstratyviai niekinamas?

Be to, aptariant septynis minėtus auklėjimo tikslus, vėl ir vėl teks grįžti prie vaikų pomėgių. Ar yra vaikų, turinčių neprastą pomėgį, ar visiems numatyti standartiniai pomėgiai? Ar vaikams leidžiama laikyti naminius gyvūnus? Ar skiriama lėšų brangiai kainuojantiems užsiėmimams, norint pabrėžti individualaus pomėgio svarbą?

Ar šio klausimo sąrašo tikslas jau aiškus? Realybė pripildyta mažų kasdienių apsisprendimų, kuriuos tenka daryti daugelyje ilgo auklėjimo kelio kryžkelėse. Taip atsiranda kryptis – nesvarbu, ji pasirenkama sėmonei ar nejuoda, ar tik paklusniai priimama. Jei tikslas konkretus, pavyzdžiui, mums siūlomas humaniškumas, manoma greitai ir paprastai analizuoti. Bet galima tuo užsiimti ir kitaip: pasirinkime kad ir militarizavimą, t. y. disponavimą vaikais, – analizuodami gausime tuos pačius rezultatus. Ir tik tokio tyrimo būdą vertinami, padarysime visiškai kitokias išvadas.

Patikimumas. Jau suaugusieji savo gyvenimu turi rodyti kaip pavyzdys – tik tada raginimai būtų sėmingi gal bus išgirsti. Tai aiškiai matyti, kai vaikai baudžiami. Ar doras ir drąsus vaikas, kuris tiesiai prisipažįsta, kad nusižengė, yra mažiau baudžiamas, negu tas, kuris užsispyręs tyli? Ar sėmingumas ir patikimumas skatinami ir nemaloniomis aplinkybėmis, pavyzdžiui, kai kritikuojami patys suaugusieji? Ar auklėjimui patinka paaiškinti vaikams gilesnes savo poelgių priežastis? Ar spontaniškus, galbūt net nevaldomus jausmų protrūkius žirima kaip „normalius“ (nes būti „atviram ir triukšmingam“ yra geriau nei būti „tyliam ir nekalbiam“)? Mūsų stymas, kalbėjimo ir veiksmų darnai reikia ugdyti. Jos pagrindas – pirmosios ne drąsios saviklojos apraiškos, nes būti atviram dažniausiai reiškia rizikuoti. O sulaukus teigiamos reakcijos, vaiko pasitikėjimas savimi tik labiau sustiprėja.

Tolerancija. Pats būdamas stiprus, žmogus gali būti artimas kitokiems nei jis. Toleranciją taip pat turime rodyti savo gyvenimu. Ar auklėjimui nesikiša su savo pamokymais, kai pastebi „nėmęstam“ vaikelgę – kai šie klausosi tam tikros muzikos, per vėlai keliai, per greitai valgo, šokiui rengiasi, ar jie vis dėlto piktnaudžiauja savo viršesne padėtimi ten, kur grynai stiliaus reikalas? Kasdieniam gyvenimui kartu su vaikais reikia daug tolerancijos, nes taikyti griežtas bausmes reikėtų tik kai vaikai nusižengia taisykloms, kurios jiems jau žinomos. Ar drauge su vaikais aplankomi „kitokie“ vaikai ir suaugusieji, esantys kalbėjimuose, laikinuose prieglobosiuose, pabėgęliuose stovyklose, reabilitacijos centruose, ligoninėse, kad vaikai galėtų aiškiai pamatyti, jog šie žmonės yra lygiavertės asmenybės, nors ir už kitokio fasado? Tolerancijos esmė ir yra šio lygiavertiškumo siekis, jos neturi suklydinti išorės dalykai.

Tokią toleranciją būtina labai sėmonei rodyti savo gyvenimo pavyzdžiu, vaikai jos turi mokytis. Tolerancijos vaikams tikrai prireiks – bent jau tada, kai teks susidurti su savo (dažniausiai ne itin malonia) praeitimi, tai yra šeima, iš kurios jie kilę. Net jei tėvai vaiką paliko, pardavė ar kankino, tėvai vis dėlto lieka tėvai, ir jū likimas yra nors kiek susijęs su pagrindiniu gyvenimo

uždaviniau. Atsiktini t v neb na. Tik paken iant neigiam savo šeimos elges ir kiek manoma teisingai pasveriant visas t kart susiklos iusias aplinkybes, gali atsirasti supratimas, kuris yra gera pamoka ir padeda vaikui suvokti savo identišku . Šiuo atžvilgiu klausimai: „ko aš gal iau pasimokyti iš savo t v klaid ?“ ir „kiek jie patys buvo aukos?“ b t lemiami, o norint juos atsakyti, reikia daug tolerancijos.

Siekimas realizuoti save. Š siekim galima sužadinti ir ugdyti. Ar suaugusieji ži ri vaikus visiškai rimtai ir pasakoja jiems apie slap iausius savo gyvenimo sprendim motyvus? Ar, pasiek ilgai siekt tiksl , jie pasakoja apie savo pasitenkinim ? Ar pasikvie ia domi sve i , kurie papasakot apie savo gyvenim , paskui atsakin t visus vaik klausimus? Ar vaikai pagiriami už pastangas, kai siekia labai individuali tiksl ?

Š siekim , kuris yra tarsi savojo „aš pats“ atvaizdas, reik t sistemingai ugdyti, kad b t pasirengta v lesniems bandymams gyvendinti humaniškas id jas ir b t teisingai nukreipiama tam reikalinga energija. Jeigu vyresnio amžiaus vaikams internate pirmiausiai r pi pasisavinti svetim daikt , tai reiškia, jog ši staiga visus tuos ilgus aukl jimo metus sistemingai nesusidoruoja su savo užduotimi. Iš to galima spr sti, kad veikiausiai panašiai elgiasi ir dauguma aukl toj asmeniniame gyvenime. Vadinasi, bej gjai buvo ne tik aukl tojai, bet ir visa j lavinimo bei personalo atrankos sistema. Sekdami priežas i grandin gal gale prieisime asmeninius politikos veik j motyvus ir pasibais sime, sužinoj apie j vaikyst s išgyvenimus bei j padarinius.

Geb jimas analizuoti. Kaskart prieš pasirenkant krypt tenka kuo realiau vertinti savo poži r . Ar, norint kartu paanalizuoti, vaikai traukiami pla ias diskusijas apie svarbias problemas, kuri greitai išspr sti negali ir suaugusieji? Ar vengiame skubot atsakym vaik klausimus ir ar skatiname juos savarankiškai m styti, kad prireikus b t galima jiems pad ti analizuoti žingsnis po žingsnio? Tam reikia laiko, daug laiko, o vis pirma reikia gerbti vaikus – „mažus suaugusiuosius“, „globalius brolius ir seseris“. Ar vaikams duodama galimyb spr sti patiems, sudarius tarybas ir komitetus, kuri sprendimus reik t rimtai vertinti? Suaugusiems tai kartais nepatogu, bet svarbaus humaniško tikslo d lei tai b tina. Norint analizuoti, reikia savikliovos, tolerancijos, o svarbiausia – siekimo nugal ti sunkumus. Abejingiems, pasyviems žmon ms nieko analizuoti nereikia, realyb jiems nesvarbi, bet, kita vertus, jie taip nieko ir nesuprato apie savo gyvenimo prasm .

Geb jimas kurti koncepcij . Dabar mes labai priart jome prie tikrojo humaniško aukl jimo apibr žimo, nes, tur damas ši savyb , vaikas jau paj gia aktyviai veikti. Ta iau, kaip ir ugdant kitus geb jimus, ia taip pat reikia nuolat mokytis. Žmogaus j gos turi b ti veiksmingai panaudotos, b tina realiai vertinti savo paj gum ir pa iam rasti sprendim . Tai manoma tik praktiškai dirbant. Taigi aukl jimo staiga privalo nepaprastai stengtis b ti nepanaši viešbut . Daugum kasdieni darb turi atlikti patys vaikai. Ar aukl jimo staigoje kas nors paliekama vaik atsakomybei? Ar savaitgaliais, kai n ra pamok , suaugusieji negal t apsiriboti vaik steb jimu ir paraginimais? Ar tuomet kasdienyb toliau ramiai tek t savo vaga, ar atvirkš iai, – vaikai s d t savo kambariuose bej gjai ir suizr ? Ar kada nors rengiamos problem sprendimo akcijos žaidimo forma, pavyzdžiui, kelion s p s iomis po nepaž stam vietov ? Ar patys k rybiškiausi vaikai pagiriami, ar ir toliau paliekami grimzti pasyvum ? Kartojame dar kart : b tent ia sukuriamos lemiamos prielaidos aktyviai veikti tolesniame gyvenime.

Kolektyviškumas. Šia savybe humaniškas charakteris galutinai baigiamas formuoti, nes ia tikslingai galima panaudoti visk , kas iki šiol buvo išmokta ar gyta. Ar aukl jimo staigoje bijomasi grupeles susib rusi vaik j gos, ar toki grupi susidarymas skatinamas, jei to reikia tam tikrai užduo iai atlikti? K vaik tarpe sukelia suaugusieji – izoliacij ar darn samb v ? Ar skatinami grupiniai ir sportiniai komandiniai žaidimai? Ar duodama grupini užduo i ? Ar s moningai diskutuojama ir ar suaugusieji reikalauja, kad sprendimas b t randamas arba konfliktu, arba savo klaidos pripažinimu? Ar neformal s grupi lyderiai rimtai

vertinami vadovybės, ir ar jie kviečiami pasitarimus? Kolektyviškumas – vis kit humaniškumo aspektas samplaika, ir jis savo ruožtu stiprina jau aptartas šešias savybes. Taip susiformuoja branas vaiko asmenybės tiesioginiai ir kryžminiai ryšiai: tuomet kiekviena kasdienio gyvenimo patirtis gali integruotis asmenybės ugdymo procese. Šitaip „vaisius“ pamažu tampa saldus ir skanus. Etika, suvokiama kaip „keliauninko vadovas“, vis ieško atsakymo į patį klausimą: „kaip mano klientui patogiau pasiekti savo tikslą?“. Etika nevertina nei teigiamai, nei neigiamai, ji tik siūlo loginius apmąstymus, išplaukiančius iš prieš tai nusibręžto tikslo, ir šitaip nutiesia tiltus tarp filosofijos ir praktikos.

5. Praktinė auklėjimo dimensija

Pakaks teorijos, dabar pažirkime, kaip mums praktiškai priartėti prie šio kilnio tikslo? Kas mus išjudina? Kokios išorinės sąlygos yra tinkamiausios šiai aprašytiems auklėjimo uždaviniams vykdyti? Kokia gi ta „vairiapusiškiausia ir visureigė susisiekimui priemonė“ ilgame ir sunkiame kelyje?

Visus pateiktus siūlymus būtų lengviausia gyvendinti, jei su vaikais kasdien bendrautų tie patys žmonės, o tarp jų būtų vienas arba du pagrindiniai asmenys, kurie nuolat gyventų su vaikais ir tarsi atliktų vaidmenį. Tik taip vaikai negalės gudrauti, tai yra naudotis vienu suaugusiuoju, kad galėtų priešginti kitam, o vakare jiems neteks girdėti visiškai priešingų dalykų tiems, kuriuos girdėjo ryte; tik tada jie turės stiprius priešininkus, kurie perpras jų gudravimus ir stengs užkirsti jiems kelią. Tik taip gali atsirasti tikri pasitikėjimo ir meilės ryšiai, kurie vaikams taip reikalingi, jog jie prisiima net pačias nemaloniausias pareigas, kad tik neprarastų vos atstojančių žmonių. Taigi tuomet būtų galima kalbėti apie „šeimos koncepciją“.

Pirmiausiai tam reikia mielos, tačiau kartu ir valdingos bei nuosekliai besielgiančios moters, atstojančios motiną. Be to, kiekvienai tokiai motinai ar motinų grupei turi tekti po vieną „vyrišką vaidmenį“ atliekant asmenį. Tokia „vaidmena“ privalo turėti teisę, kaip ir normalus tėvas, kurti vaikų gyvenimo sąlygas. Žinoma, stebėti ir mokyti reikia ir tokius tėvus, bet, gaudami kuo platesnį veikimo laisvumą, jie vis dėlto privalo sugebėti savarankiškai priimti sprendimus ir savo „šeimai“ suteikti savitą braižą. Dirbti atsakingą auklėjamųjų darbą, suprantantį tik kaip „darbą“, – beprasmiškas užsiėmimas.

Išoriniam šios savarankiškos šeimos apipavidalinimui reikėtų pasirinkti tinkamos architektūros pastatą su tikslingai išdėstytais patalpomis. Namas, kurio nesupainiosiu su jokia kitu, be galo padeda vaikams susikurti „namą“ jausmų. O ilgi koridoriai, kuriuose tvyro lignonis atmosfera, vargu ar tik sukurti panašią šeimynos nuotaiką. Reikia ir mažų kambarių, leidžiančių pasitraukti ir pabūti vienam, ir centre išdėstytą patalpą, skirtą susibūrimams, kad būtų lengviau rasti asmeninio ir bendro gyvenimo pusiausvyrą. Visos šiam namui ar dideliam butui išlaikyti ir priežiūrai skirtos išlaidos turi būti skaičiuojamos atskirai, kad vaikai galėtų gyti supratimą apie savo pragyvenimo išlaidas. O viešbučio aplink panašią atmosferą labai kenkia vaikų gebėjimui realistiškai vertinti save. Kasdienybėje jiems turi būti nesvetimi žodžiai „taupyti“ ir „švaistyti“.

Šia paliečiama ir tokio pobūdžio auklėjimo staigos finansinio aprašymo tema. Viena vertus, jai taikomas savivaldos principas, leidžiantis namų šeimininkams tėvams laisvai spręsti, kaip išleisti pinigų. Kita vertus, reikia vengti visiškai finansinio aprašymo, kad gyvenimas tokiuose namuose ir šiuo atžvilgiu nenutolėtų nuo realybės. Gal būtų galima priimti šeimoms ir kitoms suaugusiems, kurie uždirbtų pinigus, turintiems normaliai mokamą darbo vietą už staigos ribas. O gal ir auklėjimo staigoje bus sudaromos galimybės užsidirbti, nors gaminant ir parduodant. Galimas daiktas, kad namų rengimas sėmingai finansuojamas tik iš dalies, – taip skatinami prisidėti ir privatūs ir mįšiai. Kad ir kaip būtų, šeimos jokia būdu nereikia visiškai išvaduoti nuo finansinio sunkumo.

Normalaus gyvenimo sudedamoji dalis yra ne tik finansinės problemos, bet ir praktiniai uždaviniai autonomiškas sprendimas šeimoje. Tai egzistencinės svarbos dalykas. Kaip vaikams išsiugdyti real gebėjimą kurti koncepciją, jei jie dar nežino savo pajamų sumos streso situacijomis? Problemoms spręsti dažniausiai reikia dėti savo darbą. Tačiau tam reikalingas sugebėjimas jį įgyvendinti. Pirmiausiai reikia išbandyti ir įmokytis namuose. Be darbo nepasieksi meistriškumo. Tačiau visi vaikai kasdien turi būti reikalingai pratinami atlikti darbus šeimoje: tvarkyti butą, gaminti valgius, rūpintis mažesniais vaikais, taip pat atlikti vairius remonto darbus. Vyresni vaikai pasitiki jį su savimi sustiprėja tik tada, kai jie mato teigiamą reakciją savo pasiekimams. Dėl to ir šioje srityje būtina vengti viešbuolio atmosferos.

Vadinasi, auklėjimo staigos išorinės sąlygos taip pat gali būti tiriamos pagal tai, ar jos skatina kuo humaniškesnius auklėjimo staigos metodus. Aišku, nereikia reikalauti idealo. Nors kalbama apie idealaus auklėjimo išorines formas, praktiškai vis dėlto turi nuolat būti kompromisai, nes arba nėra lėšų, arba nepakankamai kvalifikuotas personalas, arba sprendimų struktūra dar pernelyg sustabarėjusi. Kiekvienai permainingai vykdyti reikia nusibrėžti kryptį, ir tai svarbu atlikti tinkamai. Tokiu būdu net valstybiniuose internatuose, kur gyvena daugiau nei po 300 vaikų, gali būti stipriai integruojami humanistiniai aspektai. Būt galima padalyti namų erdvę atskiras „šeimas“, kurios gyvena viename dideliame pastate, tačiau pačių savaimė yra autonominės. Kiekvienoje „namo šeimoje“ gali gyventi vairoaus amžiaus ir skirtingų lyčių vaikai; tuomet jie, kaip ir prastose šeimose, gali lankytis mokyklą gretimame pastate arba tiesiog kitame aukšte. Žinoma, tokiu atveju keletas mokytojų arba nauji darbuotojai turėtų pasiryžti nuolat gyventi kartu su vaikais. Tai būtų lietuviškosios auklėjimo sistemos revoliucija. Tiesa, iš esmės kalbama ne apie kokį nors perversmą, o tik apie laipsnišką artėjimą prie jau iki tol universitete suformuluotų, visuotinai apsvaistytų ir statymais leidžiamų tikslų, kurie keliami vaikams, o paskui ir visos visuomenės gerovei pasiekti.

Šalia tokių didelių namų gali būti sukurtas dar ir pavieniai butų tinklas, perkant vairoiose miesto vietose išsibarsčiusius namus ar butus. Šiam tinklui reikėtų logistinio centro, organizuojamo mokymų, personalo paskirstymą, finansus, priežiūrą, konsultacijas ir koncepcijų formavimą. Net ir tai taptų manoma, jeigu tam būtų noro ir būtų suvokiama šio reikalo prasmė.

Be valstybinio juk yra ir privačių auklėjimo staigų, su kuriomis būtų galima palyginti savo koncepcijas ir apie jas padiskutuoti. Taikus sambandus atsirastų automatiškai, kai tik kiekvienos diskusijos svarbiausia tema taps vaiko gerovė, o suaugusieji stengsis savo pavyzdžiu rodyti bent šio charakterio savybes, kurias jie privalo ugdyti vaikams.

Normali šeima yra geriausia auklėtojų ir vaikų „transporto priemonė“ ilgame ir sunkiame kelyje humaniškesniam. O jeigu ji sugenda – nesvarbu, tai nutiktų iš piktos valios ar iš nežinojimo, ar dėl nelaimės, – būtina rasti atsarginį variantą. Tas atsarginis sprendimas turėtų būti kuo panašesnis originalui, bet jokių būdu ne toks, kuriam būtų dingus visai kitos savybės ir kur galima – daugiau ar mažiau sėmingai – panaudoti priešingam tikslui, t. y. nehumaniška kryptimi. Išanalizavus auklėjimo staigos išorines sąlygas, paaiškės ir užslypintys auklėjimo tikslai. Pavyzdžiui, architektūra neatsiranda atsitiktinai, ji yra užsakoma ir atspindi užsakovo nurodymus. Nuo išorinės būtų galima pradėti išsamią analizę.

6. Ką daryti?

Universitetai profesoriai, manantys, jog, galimas dalykas, dominuojanti auklėjimo sistema suformuota nepakankamai humaniška, turėtų užsitikrinti atsakingą politikos veikėjų pritarimą ir imtis išsamesnio tyrimo darbo.

1. Pirmiausiai reikėtų iškelti filosofiskai pagrįstus tikslus. Jei jie išreikšti pernelyg abstraktesnėmis, būtų galima numatyti žemesnio lygio tikslus ir taip suformuluoti atitinkamus nurodymus planuojamam tyrimui.

2. Toliau reikėtų parengti tyrim planą, pagal kurį vėliau būtų galima užtekinai apsirūpinti reikiamomis priemonėmis.

3. Atliekant reikiamą esamos auklėjimo sistemos analizę, būtų galima pasitelkti seminaristus ar universitetų diplomantus ir doktorantus, kurie padėtų tinkamai vertinti padėtį. Jų darbui reikalinga technika reikėtų iš anksto numatyti tyrim plane.

4. Šis tyrimas turėtų siliėti pagrindinę analizę, apibrėžiančią, kiek realybė atitinka idealų tikslą.

5. Turint tokius tyrimo rezultatus, būtų galima pradėti diskutuoti apie galimą nuokrypi nuo idealaus tikslo priežastis – šitaip galima vertinti ne tik nuotolio laipsnį, bet ir galimybes koreguoti auklėjimo sistemą. Reikia pažinti savo priešininkus, žinoti jų tikslus, kad būtų galima adekvačiai efektyviai veikti.

6. Šio diskusijų proceso rezultatus reikėtų traukti dokumentą, kuris taptų tolesni tyrimų pagrindu, ir pateikti jį atsakingiems politikos veikėjams. Tai, ko gero, būtų akstinas pradėti antrą, viešesnį, diskusijų, kurioje visi suinteresuotieji problema išsiaiškintų visus iki šiol atliktos analizės etapus ir koncepcijas, o galbūt pasiūlytų ir kitokių sprendimų.

7. Galiausiai vis šie auklėjimo sistemos humaniško ekspertizės užbaigtų politiniai sprendimai, priimti kaip statymas ar tam tikras nutarimas. Taip būtų baigta teorinė dalis. Bet, nepaisant to, dar niekas nebūtų pakeista.

Vis dėlto pasiūlymą surašyti ir baigsime. Galbūt pateikti dar ne vien pasiūlymą, kaip gyvendinti „humaniško pataisą“. Kol kas nėra jokių analizės rezultatų ir netgi nebandoma jų sužinoti. Galbūt pateikti savo samprotavimus, remdamasis tik asmeniniais stebėjimais valstybinėje ir privačioje auklėjimo srityse, taip pat darbo vienuose privačiuose vaikų globos namuose patirtimi. Tačiau kadangi esu užsienietis, galiu labai lengvai suklysti vertindamas klišes, kylančias praktiškai gyvendinant tokio masto projektą. Daugeliui gerai sitaisiusi funkcionieriai kiltų baimė prarasti turimą darbo vietą, nes jie jaučia, jog nesugebės prisitaikyti prie esminio permainų. Net ir normalus auklėjimo darbuotojas dirbantis personalas, išauklėtas ir skirtas tam tikrai auklėjimo sistemai ir niekad negirdintis apie jokiais alternatyvias sistemas, smarkiai pasipriešintų. Be to, grįsmų pajūstų ir daugelis neformalių darbo grupių, iki šiol puikiai sugebėjusių išnaudoti esamą sistemą. Trumpai tariant, analizė – tai tik paprastoji viso sumanymo dalis. O norint gyvendinti auklėjimo sistemos reformą, reikalinga kruopščiausiai parengta strategija, kuri rengti dabar dar anksti.

Šiuo straipsniu aš tegaliu pakviesti universiteto darbuotojus imtis nagrinėti šią išdėstytą tezę, o jei joms būtų pritarę, – ieškoti bendraminčių, vertinti savo įgalinimus ir pradėti tirti auklėjimo sistemos būklę, neatitriktą nuo tikrovės. Dėl vis kitų dalykų būtų galima diskutuoti vėliau.

Ar humaniškas auklėjimas – tik viltis? Galbūt Lietuvoje jo kada nors būtų, o galbūt jis dabar realiai egzistuoja, – apie tai trespredžia tyrai. Galiu tik numanyti esant didžiulį nuokrypi nuo idealios krypties. Jei tie nuokrypiai pasitvirtins, tik nuo politikų reakcijos priklausys, ar humaniškas ir toliau liks viltis. Lietuvai galima palinkėti tik kuo didesnę sąsėkmę ateityje. Praeityje ji pakankamai prisikentė dėl lėnabejotino – tame tarpe ir vokiškojo – nehumaniško.

Vilnius, 1998 m. kovas